

Een routekaart naar een aanvaardbaar inkomen in een gezonde economie in Bonaire

Verdere uitwerking van het Akkoord van Kralendijk in concrete maatregelen om de welvaart op Bonaire te verhogen

6 april 2023

Inleiding

In 2018 heeft Regioplan in opdracht van het ministerie van SZW een onderzoek gedaan naar een ijkpunt voor het sociaal minimum in Caribisch Nederland. In de Kabinetsreactie op dit onderzoek gaat het Kabinet uit van een driesporenbeleid: maatregelen aan de inkomenskant, maatregelen aan de kostenkant en werken aan economie en arbeidsmarkt.

De Centraal Dialoog Bonaire (CD) is in 2021 gekomen met het “Akkoord van Kralendijk”. Dit akkoord omvat een pakket maatregelen dat geheel in lijn is met het driesporenbeleid zoals door het Kabinet is voorgesteld. Helaas heeft de mondiale politieke werkelijkheid en de onstuimige groei op Bonaire gezorgd voor een zeer snel oplopende inflatie (in Bonaire > 9,7% in 2022) en beperking van de levering van grondstoffen. De ambitie uitgesproken in het Akkoord, een aanvaardbaar WML in 2024, kan om deze redenen niet worden gehaald. De in het Akkoord voorgestelde verhogingen van het WML zijn geheel tenietgedaan door de hoge inflatiecijfers en ook de maatregelen om de kosten te reduceren hebben nauwelijks effect omdat zij of te beperkt zijn of van tijdelijke aard. Gelukkig is de belastingvrije som fors opgetrokken waardoor er een feitelijke koopkrachtverbetering heeft plaatsgevonden. Juist door deze tegenvallers zijn de in het Akkoord voorgestelde maatregelen tot op de dag van vandaag nog hard nodig om er voor te zorgen dat inwoners van Caribisch Nederland, of ze nu zijn aangewezen op pensioen, uitkeringen, of inkomen uit werk, minimaal in hun levensonderhoud kunnen voorzien. Alleen de bedragen zijn niet meer actueel.

Het tempo waarmee telkens maatregelen aan de inkomenskant kunnen worden genomen en de weerbaarheid van het beheersen of terugdringen van de kosten geven een beeld dat realisatie van een bestaansminimum en een daarbij passend WML nog vele jaren zal duren. Het is bovendien de vraag in hoeverre de rekening van een verhoging van de lonen voortdurend bij de werkgevers kan worden gelegd, zonder op de andere sporen resultaat te bereiken. Na de vele discussies van de afgelopen jaren is de CD van mening dat een bredere, concretere en snellere aanpak nodig is om er voor te zorgen dat het eiland in een hogere staat van welvaart wordt gebracht. Bij al die discussies is telkens het vraagstuk over de interpretatie van de cijfers van het rapport van Regioplan aan de orde. Om die discussie te vergemakkelijken gaan wij in dit stuk uit van de ongecorrigeerde basisbedragen zoals die in het rapport zijn genoemd. Wij zullen de bedragen alleen corrigeren met de inflatie. Zolang er geen daadwerkelijke kostenreductie is gerealiseerd nemen wij die in onze voorstellen niet mee. Overigens zijn wij verheugd met de toezegging van de Minister dat er nog dit jaar een

onderzoek zal worden afgerond ter vaststelling van het sociaal minimum in Caribisch Nederland.

Vooralsnog rekent de CD met de volgende bedragen, zo lang er geen aanvullend onderzoek is opgeleverd. Om het overzichtelijk te houden zijn alleen de bedragen voor een alleenstaande en voor een echtpaar opgenomen (zie ook de bijlage). Voor de situatie met 1 of 2 kinderen geldt dezelfde berekening ten opzichte van de oorspronkelijk vastgestelde bedragen van Regioplan.

USD/maand	Regioplan (*)	Regioplan geïndexeerd t/m 2021 (**)	Regioplan geïndexeerd t/m 2022 (***)	AOV 2023	Onderstand 2023 (#)	WML (##)
Alleenstaande	1.349	1.394	1.537	1.047	936	1.236
Echtpaar	1.835	1.835	2.091	1.562	1.621	

(*) Oorspronkelijke bedrag met totale kosten van levensonderhoud per maand

(**) Bedragen met inflatie 2018 t/m 2021¹ (voortgangsrapportage SZW)

(***) Eigen berekening met inflatie 2018 t/m 2022

(#) Onderstand 2023, omgerekend van 2 weken naar een maandbedrag, alleen basisbedrag (alleenstaande) en toeslag gehuwden (echtpaar)

(##) WML gerekend op basis van 40-urige werkweek

De CD is van mening dat uiterlijk per 1 januari 2024 het sociaal minimum in Caribisch Nederland moet worden toegepast en zij die werken daarvoor een inkomen krijgen dat neerkomt op 130% van het sociaal minimum.

Zoals ook in Europees Nederland het geval is, ligt het WML op 130% van het sociaal minimum, om werken aantrekkelijk te houden. Gegeven de berekeningen van het sociaal minimum (met een sociaal minimum voor een alleenstaande van \$1.537), betekent dit voor Bonaire een WML van \$1.998 per maand. Een dergelijke verhoging van het WML in zo'n korte tijd is niet realistisch. Bovendien is dit een dusdanig hoog bedrag dat de concurrentiepositie van Bonaire, naar verwachting, zwaar nadelig wordt beïnvloed en dat dit grote nadelige gevolgen heeft voor de economie van Bonaire (negatieve prijs-/loonspiraal).

De CD is van mening dat, zo lang de kosten niet structureel verlaagd zijn, dit tijdelijk opgevangen moet worden met andere maatregelen. De CD ziet als enige oplossing om op korte termijn te komen tot een aanvaardbaar koopkrachtniveau door aan degenen die werken inkomensondersteuning te bieden (uitgaande van een 40-urige werkweek) middels speciale regelingen (toeslagen/subsidies).

Op grond van het bovenstaande stelt de CD voor om op korte termijn, uiterlijk 1 januari 2024, de volgende 7 maatregelen te nemen om de gewenste koopkracht te realiseren. Daarnaast stelt de CD een aantal maatregelen voor voor de middellange termijn (uiterlijk 1 januari 2027) die enerzijds de kosten sterk kunnen reduceren maar ook de inwoners van Bonaire een beter perspectief zullen bieden om zich inkomen te verwerven boven het WML.

¹ Inflatiecijfers: 2018 3,4%, 2019 1,3%, 2020 -2,5%, 2021 1,7% en in 2022 9,7% (voorlopige cijfers) (bron CBS)

De te nemen maatregelen voor de korte termijn

De 7 maatregelen voor de korte termijn hangen sterk met elkaar samen en kunnen beschouwd worden als een samenhangend pakket dat per 1 januari 2024 ingaat.

Maatregel 1

Stel het sociaal minimum voor CN vast en breng de uitkeringen en de AOV op het niveau van dit sociaal minimum.

Concrete maatregel: vaststelling bedragen onderstand, AOV enz. op sociaal minimum

Effect: iedereen die die zich geen inkomen kan verwerven kan tenminste in zijn levensonderhoud voorzien.

Maatregel 2

Stel het WML vast op 130% van het sociaal minimum.

Concrete maatregel: vaststellen uitgangspunt dat WML 130% van het sociaal minimum bedraagt.

Effect: zelfde systematiek als in Europees Nederland waarbij werken loont.

Maatregel 3

Neem maatregelen die het sociaal minimum neerwaarts bijstellen tot een beoogd sociaal minimum zodat er een reëel WML kan worden vastgesteld en neem tot de tijd dat dit gerealiseerd is maatregelen om het inkomen van werkenden te verhogen.

Toelichting: Volgens berekeningen (zie inleiding) komt het WML uit op \$1.998 per maand. Dit scenario heeft dusdanig nadelige gevolgen voor de werkgevers dat dit alleen bereikt kan worden door aanvullende regelingen om het inkomen te verhogen tot het niveau van het WML.

Maatregel 4

Stel de belastingvrije som vast op 130% van het bestaansminimum (de hoogte van het berekende WML).

Toelichting: dit is een effectieve en eenvoudige maatregel

Effect: er ontstaat geen weglekken van koopkracht door belastingheffing

Maatregel 5

Las een pauze in van 5 jaar als het gaat om fiscale kostenverhogende herzieningen voor bedrijven.

Toelichting: het geeft de bedrijven rust als zij weten welk fiscaal regime er heerst daardoor kunnen zij middellange termijn afspraken maken over maatregelen zoals hiervoor benoemd om het WML stapsgewijs te verhogen, te investeren in duurzaamheid en te investeren in hun personeel.

Effect: bedrijven krijgen meer ruimte en duidelijkheid om een hoger WML te kunnen uitbetalen

Maatregel 6

Zorg voor betere en structurele verzameling van data.

Effect: door een beter beeld van kwantitatieve gegevens kunnen betere (bestuurlijk) beslissingen genomen worden.

Toelichting: Ondanks de relatief kleine omvang van Bonaire, in meerdere opzichten, beschikt het eiland over weinig kwantitatieve gegevens op basis waarvan bestuurlijke beslissingen genomen kunnen worden.

Maatregel 7

Stel het ABB tarief op voedingsmiddelen en de keuringskosten op vlees, de zgn vleestax op 0% (inclusief vlees).

Effect: het zal een prijsdrukkend effect hebben op voedingsmiddelen en kan helpen bij het stimuleren van een gezond voedingspatroon.

Toelichting: op dit moment is er een beperkte lijst van producten met een ABB 0% tarief. Het is wenselijk om deze lijst uit te breiden naar alle voedingsmiddelen. Tegelijkertijd zou het tarief op luxe goederen en alcohol verhoogd kunnen worden.

Maatregelen voor de langere termijn (1 tot 4 jaar)

De CD ziet op veel van deze thema's aandacht in zowel de verkiezingsprogramma's van de partijen op Bonaire, als aandacht vanuit de departementen. De CD ondersteunt deze maatregelen van harte en gaat indien gewenst graag in overleg over concrete invulling om deze maatregelen te realiseren.

Maatregel 8

Zorg voor een sluitend systeem van huursubsidie voor zowel de sociale woningbouw als de particuliere sector.

Effect: de kosten van huisvesting dalen.

Toelichting: huisvesting is een belangrijke kostenpost van een huishouden. Door een huursubsidiebeleid dat hetzelfde effect sorteert als het systeem in Europees Nederland kan het sociaal minimum lager uitvallen en dus ook het beoogde WML

Voorbeeldberekening: In de Regioplan-berekening van de kosten van levensonderhoud zit USD 620 aan woonlasten (prijsniveau 2023). Als de huidige pilot huursubsidie structureel wordt ingevoerd zodat mensen met een laag inkomen maximaal USD 240 per maand aan huur betalen, leidt dit tot een verlaging van de maandlasten van USD 380 per maand. Dit zou tot een verlaging van het WML leiden van bijna USD 500.

Maatregel 9

Versnel de bouw van woningen in de sociale huursector en goedkopere koopwoningen.

Effect: niet alleen de acute behoefte aan woningen maar ook de noodzakelijke verdunning van bewoning kan geëffectueerd worden en leidt tot minder problemen in de gezinnen. Bovendien heeft dit een positief effect op het vestigingsklimaat voor bedrijven omdat werknemers minder moeite hebben een betaalbare woning te vinden.

Toelichting: op dit moment wonen soms drie generaties binnen een familie in een woning. Dat leidt vaak tot spanningen en huiselijk geweld en erger. Dit kan deels voorkomen worden door te voorkomen dat meerdere gezinnen in een woning moeten wonen.

Maatregel 10

Zorg voor een goed functionerend systeem van openbaar vervoer.

Effect: de vervoerskosten kunnen worden teruggedrongen en de mobiliteitsarmoede die bij een deel van de bevolking aanwezig is wordt opgeheven.

Toelichting: Op dit moment zijn de gezinnen nagenoeg geheel afhankelijk van de auto. Dat brengt hoge vervoerskosten met zich mee. Een OV systeem moet dusdanig worden opgezet dat het de inwoners van Bonaire verleidt om van het OV gebruik te maken. Dat kan door sterk gereduceerde tarieven te hanteren of zelfs het OV voor inwoners gratis aan te bieden. Ook dit is dus een maatregel aan de kosten reducerende kant. Door de slechte infrastructuur zijn andere mogelijkheden van vervoer zoals het gebruik van de fiets niet reëel.

Voorbeeldberekening: In de Regioplan-berekening van de kosten van levensonderhoud zit USD 168 aan vervoerskosten (prijsniveau 2023). Als structureel gratis openbaar vervoer wordt ingevoerd, leidt dit tot een verlaging van het sociaal minimum van USD 168, en dus tot een verlaging van het WML van USD 218.

Maatregel 11

Zorg ervoor dat energie en water goedkoper worden.

Effect: huishoudens zullen minder besteden aan energie en water

Toelichting: WEB (water en energiebedrijf Bonaire) heeft een plan ingediend voor verduurzaming van de energieopwekking. Dit is een maatregel aan de kosten reducerende kant.

Maatregel 12

Maak het aantrekkelijk voor particulieren en bedrijfsleven om te investeren in duurzaamheid en in milieumaatregelen.

Effect: bedrijven en particulieren zullen minder energie afnemen van WEB en daarnaast beter in staat gesteld worden om te voldoen aan modernere milieuwetgeving.

Toelichting: dit is een maatregel aan de kosten reducerende kant

Maatregel 13

Zorg voor een goedkopere wijze van invoer van goederen.

Effect: transportkosten zullen dalen. Dit is een maatregel aan de kosten reducerende kant.

Toelichting: op dit moment gaat nagenoeg alle containervervoer via Curaçao. Er is slechts een zeer beperkt aantal rederijen die dit transport verzorgen. Concurrentie ontbreekt hetgeen prijsopdrijvend werkt. Er zal gezocht moeten worden naar manieren om de concurrentie te laten ontstaan/ vergroten.

Maatregel 14

Voer de mogelijkheid van circulaire arbeid in.

Effect: 1. het wordt eenvoudiger om schaars personeel aan te trekken, waardoor bedrijven een hogere omzet kunnen behalen

2. het remt de onstuimige bevolkingsgroei af

Toelichting: Bonaire kent een zeer lage werkloosheid. Het arbeidspotentieel is onvoldoende om aan de vraag te kunnen voldoen. Dat betekent dat er personeel van buiten Bonaire moet worden aangetrokken (jaarlijks ongeveer 800 personen). Door invoering van circulaire arbeid kan de procedure vereenvoudigd worden en is de kans op permanente vestiging minder.

Maatregel 15

Stel vestigingsbeleid vast waarbij men zich alleen op het eiland kan vestigen als er een sociale of economische binding is.

Effect: de druk op de werkgelegenheid, woningbouw, infrastructuur en voorzieningen wordt beheersbaar.

Toelichting: door de onstuimige groei van het aantal inwoners is de bouw van huizen, beschikbaarheid van materialen, aanleg van infrastructuur en de druk op de voorzieningen bijna onbeheersbaar geworden. Bovendien wakkert de grote vraag de inflatie aan.

Maatregel 16

Stel een woonverordening op waarbij kansen voor woningbezit verbeteren, - en neem daarin als eis op bij woningen tot een bepaalde waarde dat er een sociaal of economische verbondenheid moet zijn met het eiland.

Effect: er komen meer huizen beschikbaar voor de eigen bevolking

Toelichting: er zijn steeds meer niet-ingezetenen die een woning kopen op Bonaire zonder dat zij de intentie hebben daar permanent te komen wonen of zonder dat zij een sociale of economische binding hebben met het eiland. Dat verhoogt de toch al grote druk op de woningmarkt en werkt prijsopdrijvend. Dat betekent dat er minder woningen beschikbaar zijn als doorstroming van de huidige bevolking. Met deze maatregel zullen er meer betaalbare woningen komen voor de Bonairianen en voor anderen die naar Bonaire komen voor sociale of economische redenen.

Maatregel 17

(nagenoeg) elke particulier heeft een bankrekening.

Effect: het contante betalingsverkeer zal afnemen, de kosten voor bedrijven en banken nemen af, het secundaire geldcircuit en uitbuiting van werknemers wordt bemoeilijkt.

Toelichting: Op Bonaire worden nog relatief veel transacties met contant geld betaald. Dat kost de betaler vaak lange wachttijden (zie de maandelijkse rijen bij WEB, Telbo en Flamingo), maar het zadelt de bedrijven en banken ook op met hoge kosten. Bovendien is het contant geldcircuit een bron van zwart geld. Verder blijkt dat er bedrijven zijn die hun personeel minder uitbetalen dan contractueel is overeengekomen. Dat is door het contante geldcircuit slecht aantoonbaar. Wereldwijd maakt men zich sterk voor het feit dat iedereen over een basisbankrekening zou moeten kunnen beschikken, ongeacht eventuele negatieve antecedenten.

Maatregel 18

Stel beleid op waardoor het percentage werkenden zonder startkwalificatie wordt verkleind naar 25%.

Effect: de kansen op de arbeidsmarkt en de kans op inkomensverbetering worden vergroot.

Toelichting: Een startkwalificatie wil zeggen dat men tenminste in het bezit is van een Havo of VWO diploma danwel een diploma op MBO II niveau. Op Bonaire is het aantal schoolverlaters zonder startkwalificatie 50% (cijfers CBS); in Nederland is dat ongeveer 25%.

Door het relatief hoge percentage personen zonder startkwalificatie is het lastiger om geschoold personeel te vinden en blijft de verdien capaciteit beperkt. Daarom dienen overheden en werkgevers de handen in een te slaan om het aantal personen met een startkwalificatie te vergroten

Maatregel 19

Intensiveer de preventie campagnes op het gebied van schulden en gezonde leefstijl.

Effect: koopkrachtverbetering, minder aanspraak op medische voorzieningen en minder ziekteverzuim

Toelichting: Bonaire kent relatief veel schuldenproblematiek. Daardoor wordt het armoededossier zwaarder belast. Verantwoord leren omgaan met geld kan een hoop leed voorkomen. Verder is bekend dat het relatief slecht gesteld is met de gezondheid van de inwoners van Bonaire. Er komen relatief veel kwalen voor als hart- en vaatziekten, hoge bloeddruk, overgewicht en diabetes. Er zou enorme maatschappelijke winst behaald kunnen worden als door een gezonde leefstijl deze ziektes verminderd kunnen worden.

Maatregel 20

Bouw op termijn aan een pensioenstelsel voor de particuliere sector.

Effect: verhoging van bestaanszekerheid en koopkracht van gepensioneerden

Toelichting: op dit moment hebben weinig sectoren een pensioenregeling. Dit leidt ertoe dat veel mensen op latere leeftijd afhankelijk zijn van de AOV en weinig inkomen hebben als gepensioneerde.

Bijlage – kosten levensonderhoud cijfers eenpersoonshuishouden

Bronnen:

- Regioplan 2018
- Bijlage 1 Vierde Voortgangsrapportage IJkpunt Sociaal Minimum Caribisch Nederland 2022
- CBS-cijfers inflatie: 2018: 3,4%; 2019: 1,3%; 2020: -2,5%; 2021: 1,7%; 2022: 9,7%

Regioplan inclusief inflatie t/m 2022	2018	2022	2023
Woonkosten (huur/hypotheek)	550	565	620
Water (en vastrecht)	30	31	34
Regulier elektriciteitsverbruik	43	44	48
Koeling huis	81	83	91
Verzekeringen	20	19	21
Telefoon/tv en internet	100	84	92
Vervoerskosten	138	153	168
Totale vaste uitgaven	962	979	1074
Reguliere kleding	25	27	30
Kleinschalig onderhoud en afschrijving inventaris	38	39	43
Legen/onderhoud beerput/septic tank (E)	3	3	3
Tuinafval/puin ophalen	3	3	3
Tandarts	10	11	12
Persoonlijk onvermijdbare kosten (o.a. bril)	16	18	20
Diverse reserveringsuitgaven (o.a. paspoort, speelgoed)	2	2	2
Totale reserveringsuitgaven	97	103	113
Eten en drinken	200	218	239
Was- en schoonmaakartikelen	8	8	9
Toilet- en keukenpapier	5	5	5
Gas (voedselbereiding)	6	6	7
Diversen (zeep, tandpasta, maandverband, etc.)	8	8	9
Kapper	8	8	9
Niet vergoede medicijnen/drogisterijartikelen	8	9	10
Totaal huishoudelijke uitgaven	243	262	287
Giften voor verjaardagen, feestjes	10	10	11
Recreatie, uitgaan, hobby's (inclusief sport)	5	5	5
Jaarlijkse eis van het eiland (bezoek familie)	32	32	35
Totale uitgaven aan sociale participatie	47	47	52
Totale kosten voor levensonderhoud	1349	1391	1526